

Přednáška: Mgr. Alena Skotáková, Ph.D.

LOGOPEDIE

POJMY

- ✘ **Logopedie** – vědní obor interdisciplinárního charakteru, jehož předmětem jsou zákonitosti vzniku, eliminování a prevence **narušené komunikační schopnosti**. Logopedie v moderním chápání je vědou zkoumající narušenou komunikační schopnost z hlediska jejích příčin, projevů, následků, možností diagnostiky, terapie i prevence (Lechta, 2002)
- ✘ **Logopedická intervence** – aktivita, která je pro práci logopeda specifická ve všech jejích oblastech. Cílem je odstranit, překonat, nebo zredukovat narušenou komunikační schopnost, předcházet jejím poruchám a rozvinout ji. 3 úrovně – logopedická diagnostika, terapie a prevence.
- ✘ **Komunikace** – lze chápat jako složitý proces výměny informací
 - verbální – komunikace slovem
 - neverbální – gesta, postoj těla, pohledy očí, mimika,

ONTOGENEZE ŘEČI

- × **Preverbální (předřečové období)** –do jednoho roku dítěte
 - období křiku
 - broukání
 - pudové žvatlání
 - napodobující žvatlání
 - rozumění řeči
- × **Vlastní vývoj řeči**
 - stadium emocionálně volní (okolo 1 roku)
 - egocentrické stadium (1, 5 – 2 roky)
 - stadium asociačně-reprodukční (okolo 2 roku)
 - stadium rozvoje komunikační řeči (mezi 2 a 3 rokem)
 - stadium logických pojmů (3.rok)
 - stadium intelektualizace řeči (4. rok)
- × **Vývoj z hlediska jazykových rovin** - samostudium

NARUŠENÁ KOMUNIKAČNÍ SCHOPNOST

- ✘ **Komunikační schopnost** jednotlivce je **narušena** tehdy, když některá rovina (nebo několik rovin současně) jeho jazykových projevů působí interferenčně vzhledem k jeho komunikačnímu záměru. Může jít o foneticko-fonologickou, morfologicko – syntaktickou, lexikální, pragmatickou rovinu, nebo o verbální i nonverbální, mluvenou i grafickou formu komunikace, její expresivní i receptivní složku.
- ✘ **Klasifikace narušení komunikační schopnosti:**
 - Vývojová nemluvnost (vývoj.dysfázie)
 - Získaná orgánová nemluvnost (afázie)
 - Získaná psychogenní nemluvnost (mutismus)
 - Narušení zvuku řeči (rinolalie, palatolalie)
 - Narušení fluence (plynulosti) řeči (koktavost, brebtavost)
 - Narušení článkování řeči (dyslalie, dysartrie)
 - Narušení grafické stránky řeči – viz. Specifické poruchy učení
 - Symptomatické poruchy řeči
 - Poruchy hlasu
 - Kombinované vady a poruchy řeči

JEDNOTLIVÉ DRUHY NARUŠENÉ KOMUNIKAČNÍ SCHOPNOSTI

× Opožděný vývoj řeči:

- dítě nemluví ve 3 letech nebo mluví méně než ostatní.
- Hledat příčiny - vyloučit sluchovou vadu, poruchu intelektu, mluvních orgánů, akustickou dysgnózi (neschopnost zapamatovat si slova, porozumět smyslu slov)
- Etiologie: nepodnětné, nestimulující prostředí, citově deprivované D, dědičnost, nevyzrálost CNS, nedonošenost, předčasné nar., LMD.

× Vývojová dysfázie:= specificky narušený vývoj řeči

- Projevy: neschopností či sníženou schopností dítěte verbálně komunikovat, i když jsou dobré podmínky pro vytvoření řeči.
- zasahuje: receptivní i expresivní složku řeči, výslovnost, gramatickou strukturu i slovní zásobu. Dítě je lehce unavitelné, narušení emocionality, motivace, zájmů.
- ve škole - SPU (dyslexie, dysortografie).

JEDNOTLIVÉ DRUHY NARUŠENÉ KOMUNIKAČNÍ SCHOPNOSTI

× Afázie:

- centrální porucha řeči při orgánovém poškození CNS, na základě lokálních poškození mozku.
- ztráta již nabyté schopnosti komunikovat (poškození dominantní hemisféry: nádory, úrazy, krvácení do mozku, intoxikace).
- Dětská afázie – postihuje vyvíjející se řeč

× Neurotické a psychotické poruchy řeči:

Mutismus (oněmění): ztráta artikulované řeči na podkladě silného psychického traumatu (úlek, šok, stres, vyčerpání), není poškození CNS.

Elektivní (selektivní) mutismus: ztráta řeči - v určité situaci, určitém prostředí, na určitou osobu - trvání: nejméně jeden měsíc (časté u dětí v období vstupu do školy)

JEDNOTLIVÉ DRUHY NARUŠENÉ KOMUNIKAČNÍ SCHOPNOSTI

× **Koktavost a brebtavost:**

Koktavost (balbuties): syndrom komplexního narušení koordinace orgánů participujících na mluvení : nedobrovolné přerušování mluvení.

Příčiny (dosud nespolehlivě stanoveny), vždy několik: dědičné dispozice, orgánové poruchy.

Terapie: pouze potlačování příznaků.

Brebtavost (tumultus sermonis): extrémně zrychlené tempo řeči - opakování, vynechávání slabik, narušeno dýchání, artikulace.

Etiologie: nález na EEG (orgánový podklad), dědičnost, vliv prostředí.

× **Rinolalie a palatolalie:**

Rinolalie (huhňavost): porucha zvuku řeči, patologicky změněná nosovost

Zavřená huhňavost - patologicky snížená nosní rezonance

Otevřená huhňavost - patol.zvýšená nosní rezonance

Palatolalie: na základě rozštěpu v orofacialní oblasti (rozštěp rtu, měkkého a tvrdého patra)

JEDNOTLIVÉ DRUHY NARUŠENÉ KOMUNIKAČNÍ SCHOPNOSTI

× Dyslalie a dysartrie

Dyslalie (patlavost): porucha artikulace, neschopnost používat některé hlásky.

d. hlásková, d. slabiková, d. slovní.

Příčiny: poruchy sluchu, CNS, motor.neobratnost, nesprávný řečový vzor.

Dysartrie: porucha artikulace jako celku při organickém poškození CNS. Narušen: proces respirace, fonace, zvuku řeči, dysprozódie - rytmu, melodie, tempa, přízvuku.

Anartrie - úplná neschopnost artikulovat.

U dětí s DMO.

JEDNOTLIVÉ DRUHY NARUŠENÉ KOMUNIKAČNÍ SCHOPNOSTI

× **Poruchy hlasu:**

organicky podmíněné (úrazy, obrny, nádory)

funkční (nesprávně užívání hlasu)

psychogenní (hlasové neurózy)

Etiologie: dědičnost, porušení inervace svalstva hrtanu, nesprávně užívání hlasu, hlasová hygiena, oper.zákroky, vady sluchu, neurotické poruchy.

Po léčbě následují hlasová cvičení vedená logopedem.

× **Symptomatické poruchy řeči** - symptomem jiného, dominantního postižení, onemocnění, poruchy.

Mentální postižení: dyslalie, huhňavost, brebtavost, echolálie, dysartrie

Zrakové postižení: opožděný vývoj řeči, dyslalie, verbalismus

Tělesné postižení: dysartrie

Sluchové postižení: dyslalie, dysfonie

SOUČASNÉ MOŽNOSTI LOGOPEDICKÉ INTERVENČE

- ✘ V celosvětovém měřítku se setkáváme s různými odlišnostmi v poskytování péče o jedince s narušenou komunikační schopností
- ✘ V ČR 3 rezorty:
 - rezort školství, mládeže a tělovýchovy
 - rezort zdravotnictví
 - rezort práce a sociálních věcí

MOŽNOSTI LOGOPEDICKÉ INTERVENCE

- × Rezort školství, mládeže a tělovýchovy
 - logopedické třídy při běžných MŠ
 - mateřské školy logopedické
 - logopedické třídy při běžných ZŠ
 - základní školy logopedické
 - speciální třídy při základní škole pro žáky s poruchami učení
 - mateřské školy pro sluchově postižené
 - základní školy pro sluchově postižené
 - základní školy praktické
 - základní školy speciální
 - speciálněpedagogické centra
 - pedagogicko-psychologické poradny

MOŽNOSTI LOGOPEDICKÉ INTERVENCE

- ✘ Rezort zdravotnictví
 - logopedické poradny při poliklinikách
 - logopedická pracoviště při lůžkových odděleních (foniatrie, neurologie, rehabilitace, psychiatrie, geriatricie)
 - privátní logopedické poradny
 - rehabilitační stacionáře
 - denní stacionáře při zdravotnických zařízeních (pro děti i dospělé jedince)
 - léčebny dlouhodobě nemocných (LDN)
 - lázeňská zařízení
- ✘ Rezort práce a sociálních věcí
 - ústavy sociální péče

APLIKOVANÉ POHYBOVÉ AKTIVITY

Osoby s narušenou komunikační schopností nejsou většinou omezeny ve vykonávání pohybových aktivit. Naopak, lze doporučit jakoukoliv pohybovou aktivitu, speciální přizpůsobení není třeba. Zcela určitě lze doporučit jakákoliv dechová cvičení, pohyb při kterém jsou rozvíjeny koordinační schopnosti. Při tancích, zpěvu a básničkách s pohybem lze procvičovat i správnou výslovnost a práci s dechem. Logopedové aplikují i terapie spojené s pohybem – hipoterapie, muzikoterapie, pohybová terapie.

MOŽNOSTI INTEGRACE

- ✘ Děti s narušenou komunikační schopností jsou běžně integrovány do běžných tříd základních škol s tím, že docházejí na individuální lekce k logopedovi.

POUŽITÁ LITERATURA

- ✘ Lechta, V. *Symptomatické poruchy řeči u dětí*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-572-5
- ✘ Bytešníková, I., Horáková, R. Klenková, J. *Logopedie & Surdopedie*. Brno: Paido, 2007. ISBN 978-80-7315-136-2.
- ✘ Pipeková, J. (ed.). *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Brno : Paido, 2006. ISBN 80-7315-120-0